

ELÖLJÁRÓBAN

1968 februárjában született meg Románia új területi – adminisztratív felosztásának eredményeképpen a Székelyföld egy részét magába foglaló, 86%-ban magyar lakosságú Hargita megye.

A helyi, nem hivatalos nyilvánosság régebben is számon tartotta, ma is számon tartja, hogy a megye létrejöttét – és főleg azt, amilyen formában létrejött – nemcsak a párt- és államhatalmi akarat, hanem egy, a helyi társadalmat megmozgató, ha kell: kockázatos, mert emberek bőrét vásárra vivő „hősi tett”: az 1968. februári, kétnapos Csíkszeredai tüntetés határozta meg. A helyi társadalom úgy „tudja”, az, hogy Csíkszereda lett a megyeközpont (és persze mindaz a pozitív és negatív következmény, amelynek áldását élvezte vagy amelyet el kellett szenvednie) a megmozdulás eredménye. Csíkszereda 1968 februárjában nem egyike volt azon romániai kisebb városoknak, amelyeket Ceaușescu és köre egy új adminisztratív szerkezet kiemelt helyeivé szándékozott kinevezni, és így – a már eddig kiemelten fontos 16 tartományközpont mellett a jövőben a központilag vezérelt redisztribúciónak hála – az erőltetett ütemű fejlesztés áldásaiban részesíteni. Csíkszereda, tudomásom szerint az egyetlen olyan romániai kisváros volt, ahol 1968 februárjában, érdekeik védelmében, az utcára vonultak a tömegek; ahol küldötteket választottak, hogy Ceaușescuval tárgyaljanak, és ezek a küldöttek nem pártaktivisták, hanem a helyi társadalom legitimitással felruházott személyiségei voltak. Csíkszereda volt 1968 februárjában az egyetlen olyan romániai, frissen létrejött megyeközpont, ahol a hatalmi alkuba a helyi társadalom, támogatásával pedig, sokkal

közvetlenebbül a helyi elit is beleszólt. Ennek legfontosabb következménye, hogy a helyi elitnek a megyei hatalomba bekerült tagjai a helyi társadalom legitim képviselőiként viselkedhettek: a helyi társadalom első pillanattól évtizedekre bizalmat szavazott nekik; a helyi (a pontosság kedvéért 1968-ban: kisvárosi, rajoni) elitnek az új megyei elitbe bekerült egyes tagjai erre a legitimációra támaszkodva még az 1989-es változások után is karriert futhattak!

Az 1948-as kommunista hatalomátvételt követően napjainkig Romániában négy olyan országos vagy helyi jellegű közigazgatási átszervezés történt, amely meghatározta az ország és az egyes régiók fejlődését, és megannyi alkalom volt a helyi elit átrétegződésére.

1950 szeptemberében az addig működő megyék és járások helyére, szovjet mintára, rajonokat szerveztek; ezek a rajonok lettek az államhatalom helyi egységei, melyek ekkor még kisebb egységeket, járásokat is magukba foglaltak. Több rajon alkotta a tartományt. Ekkor szűntek meg Csík, Udvarhely megyék: helyükben Csík, Gyergyó, Udvarhely rajonok jöttek létre; mindhárman a Brassó (akkoriban Sztálinváros) székhelyű Sztálin tartományhoz tartoztak. 1952 szeptemberében, a felosztási elven nem változtatva, a rajonok, tartományok területeit szabták át, számukat változtatták meg; megszüntették a járásokat. Ekkor jött létre a sokat emlegetett Magyar Autonóm Tartomány, amely nyolc év múlva területet, nevet változtatott: Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy rajonok az újra nevet változtatott Brassó tartományhoz kerültek vissza.

Csík, Gyergyó, Udvarhely rajonok a Maros Magyar Autonóm Tartomány nevű szerkezetben léteztek egészen 1968-ig.

Ceaușescu hatalomra kerülése után Bukarestben hozzáláttak egy olyan közigazgatási, területfejlesztési és településhálózat-fejlesztési koncepció kidolgozásához, amelynek politikai célja egy, a megváltozott központi hatalmat kiszolgáló lojális helyi elitnek, gazdasági célja pedig a decentralizált,

erőltetett ütemű iparosítás helyi feltételeinek a megteremtése volt.

Románia területi-közigazgatási megszervezésének éppen aktuális „javítása”, vagyis mindaz, amit megyésítésnek neveztek akkoriban, szervesen beilleszkedik a Ceaușescu-diktatúráként ismert román politikai-társadalmi szerkezet kialakításába.

A megyésítési akció az ország nyilvánossága előtt 1967 október elején veszi kezdetét; ekkor vitatják meg a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának plenáris ülésén az erre vonatkozó elveket; majd „nyilvános vitára” bocsátják a tervet. 1967 december elején tartják az RKP Országos Konferenciáját; Ceaușescu előadói beszédében a román társadalmat, gazdaságot minden ízében – a párt vezetésével – átalakító szándékot vázol fel; a beszéd ötödik pontjában foglalkozik az adminisztratív-területi szervezés megjavításával, mint az általános átalakítási folyamat szerves részével. 1968 január közepén jelenik meg az erre a célra alakított Központi Párt- és Állami Bizottságnak a megyék és municípiumok megszervezésére vonatkozó javaslata. Ebben az ország területének 35 megyére való felosztása szerepel; Hargita megye magába foglalná Csík, Gyergyó, Udvarhely, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely rajonokat – egy 7680 négyzetkilométer nagyságú, 375.921 lakosú, az átlagnál nagyobb megye lenne; tervezett központja pedig a központi fekvésű, de Sepsiszentgyörgynél és Székelyudvarhelynél is kisebb Csíkszereda.

A tervezet megjelenése és a végleges döntés meghozatala között a központi és helyi érdekcsoportok (elitek) intenzív lobbizása folyik megyehatárok, megyeközpontok számukra kedvező megváltoztatása – vagy az eredeti terv maradéktalan megvalósítása – érdekében.

Annai bizonyos, hogy a januári tervezetben nem szerepel külön Kovászna megye; ez csak a közben lezajlott háttértárgyalások nyomán születhetett meg. Az eredeti nagy

Hargita megye „maradéka” megmaradt volna önállóan. Fazekas János és udvarhelyi társai kezdeményezték és elérték, hogy ne Csíkszereda, hanem a valóban népesebb Székelyudvarhely legyen a megyeközpont. Már összehívták február 14-re az RKP KB plenárisát, hogy jóváhagyja a végleges döntést, valamint február 15-re a Nagy Nemzetgyűlést, hogy törvényerőre emeljék a párthatározatot, amikor sor került a „szeredai tüntetésre”.

1968. február 11-én, szombaton délelőttre a csíkszeredai kultúrházba gyűlésre hívták Csík, Udvarhely, Gyergyó rajonok párt- és állami hivatalainak vezetőit – a rajonok elitjének jó részét. A gyűlést Vereş Nicolae, a Maros Magyar Autonóm Tartomány pártbizottságának első titkára vezette. Bejelentette, hogy a Központi Bizottság határozata értelmében az eredeti nagy Hargita megye helyett két kisebb megye lesz: Kovászna és Hargita; ecsetelte ennek a döntésnek az előnyeit. Amikor megemlítette, hogy Hargita megyének Székelyudvarhely lesz a központja, a jelenlévő udvarhelyiek tapsolni, ujjongani kezdtek; a csíkiak hallgattak.

Demonstratív, talán agresszív volt az is, ahogy a döntés visszavonhatatlanságát egy sebtében, aznap estére Székelyudvarhelyen szervezett tömeggyűléssel rituálisan is megerősítették. A vesztes csíkszeredaiaknak azt is el kellett viselniük, hogy autóbuszba ültetik őket, átviszik Székelyudvarhelyre, ahol végig kell nézzék-tapsolják a „helyes, igazságos” döntést ünneplő helyi elit szereplését. Nem csoda, hogy a következő nap – vasárnap – elindult a városban és a szomszédos falvakban a „suttogó propaganda”: mi is történt, mi a teendő.

1968. február 13-án, hétfő reggel mínusz húsz fokban hidegben először egy szomszédos kis faluból, Csíksomortánból érkezett egy embercsoport, a városi kultúrház elé; azért onnan, mert őket volt a legkönnyebb mozgósítani; a faluból elszármazottak közül többen is benne voltak a rajoni vezetésben, és ott voltak a szombati gyűlésen; tekinté-

lyük volt a faluban és tudták, hogy kinek, mit, hogyan mondjanak. A kultúrházban, valamint a rajoni pártbizottság szemben lévő épületében gyűléseztek a rajoni vezetők, valamint a tartományi, központi kiküldöttek közül azok, akik nem maradtak Székelyudvarhelyen. Az emberek kérték, hogy valaki mondja el nekik is: igaz-e, hogy Csíkszereda nem lesz megyeközpont. Egy rajoni vezető hányaveti magatartása volt az utolsó csepp a pohárban: az emberek kiáltozni kezdtek, megkergették a vezetőt, körülvették a rajoni pártbizottság épületét. Járókelők csatlakoztak hozzájuk; a gyárakban abbahagyták a munkát, jöttek tüntetni, mutatni, hogy nem akarják, hogy Székelyudvarhely legyen a megyeközpont. (A tömeg véleményét a maga nyers formájában kifejező jelszó volt: Udvarhelyre nem megyünk, aszalt szilvát nem eszünk!)

Spontánul avagy szervezeten, a város lakosságának nagy része aznap, aznap éjjel, másnap ott állt az épület körül; a helyi vagy másnapra már Bukarestből érkezett szónokokat hallgatták, de amikor arról akarták győzködni őket, hogy nyugodjanak bele a döntésbe, lehurrogták; végül küldötteket választottak, akik az épületben tárgyaltak az „elvtársakkal”, akiknek közvetlen telefonkapcsolatuk volt Ceaușescuval. Megérkeztek a hadsereg egységei, felmerült a tömeg erőszakos szétverésének lehetősége is.

Végül a tárgyaló felek – a központ, azaz Ceaușescu, a székházba bezárt vezetők, a tömeg választotta képviselők és maga a tömeg – megegyeztek: húsztagú, a tüntetők választotta, tekintélyes helyiekből álló küldöttség indul Bukarestbe, hogy Ceaușescuval tárgyaljon.

A tárgyalás eredménye: Ceaușescu, a küldöttség tagjait meghallgatva, velük egyetértésben jelölte ki a végleges megyehatárokat; Csíkszereda lett a megyeközpont; ezt megüzenték Csíkszeredába, és a pártszékház elől csak ekkor kezdett oszladozni a tömeg. Mindez már február 14-én, kedden történt; az RKP KB plenárisa, mindaddig, amíg

Ceauşescu tárgyalta, felfüggesztette az ülését, majd döntésébe az alku eredményeit is belefoglalta.

Mindez így igen meghökkentő: húsz év kommunista diktatúra után egy kisváros lakóinak érdekeit képviselő csoport az ország első emberével szemtől szembe kerülve alkudozik a helyi társadalom jövőjéről – és eléri, amit akar.

Ne feledjük: 1968-ban vagyunk.

GAGYI JÓZSEF